

Mukayeseli Hukuk Bağlamında Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesine Etkisi Türkiye – Azerbaycan Örneği

The Effect of Decisions Civil Court on the Criminal Judgment in the Context of Comporative Law Turkey and Azerbaijan Case

Nusret GULİYEV

T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye

öz

Hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini tam anlamıyla çözen bir düzenleme Türk hukuk mevzuatında bulunmamaktadır. Mevzuatta sadece bir mahkeme kararının diğer mahkeme nezdinde maddi anlamda kesin hüküm veya kesin delil oluşturmasına, yada bir mahkemenin diğer mahkemenin görev alanına giren konuda nispi yargılama yetkisini kullanmasına yada görevli mahkeme kararının bekletici sorun yapılmasına ilişkin münferit maddeler bulunmaktadır. Bu durum yıllardır öğreti görüşleri ve Yargıtay uygulamaları ile giderilmeğe çalışılmıştır. Fakat öğreti görüşleri tartışmalı, Yargıtay uygulamaları ise zaman zaman istikrarsız olduğundan konu bir kez daha, bu defa mukayeseli hukuk bağlamında karşılaştırmalı olarak tarafımızdan incelenmiştir. Ka-naatimizce, yüklenen fiilin ispatını, suçun nitelendirilmesini ve sanığın cezai sorumluluğunu etkileyen her husus ceza muhakemesi sürecinde resen araştırılmalıdır. Ceza yargısı dışında kendi usul kanunları çerçevesinde tespit edilmiş hususlar ceza muhakemesinde yalnız hukuki mantık taşımaları veya aksi ispat edilebilir nispi karine teşkil etmelidir. Mevzuat, doktrin ve yargı içtihatlarında olayın maddi vakıalarına ilişkin karinelerin kabul edilmesine karşın, sanığın savunma hakkının sağlanması amacıyla kanuni karinelerin makul ölçülerde uygulanmasından yanayız.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, kesin delil, kesin hüküm

ABSTRACT

There is no regulation in Turkish law that fully solves the effect of civil judgment on criminal cases. This deficiency was tried to be solved by the doctrine views and the Supreme Court applications. When a court dismisses a claim because of prejudice it means that the plaintiff cannot refile the same claim again in the courts. The courts dismiss same claim and the plaintiff is barred from bringing that claim in a court. So same claim will be prevented subsequent refiling. The reason that same claim has been prevented subsequent refiling is because first judgment is considered an adjudication on the merits. It is accepted in the doctrine that, when an action is related to criminal and civil cases the civil judgment will affect on criminal case. In our opinion, every issue affecting the criminal responsibility of the accused should be investigated ex officio during the criminal procedure.

Keywords: Azerbaijan, conclusive evidence, final judgment

Giriş

Türk hukuk mevzuatında ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesini bağlayacağına (CMK m.218.2, TCK m.73.5) ve hukuk hakiminin bağımsızlığına (HMK m.214.2, TBK m.74) ilişkin münferit maddeler dışında hukuk ve ceza mahkemesi kararlarının birbirine etkisini tam anlamıyla çözen bir düzenleme bulunmamaktadır. Hukuk ve ceza muhakemeleri hukukunda kesin delil ve kesin hüküm¹ arasında fark görülmediğinden bu durum söz konusu kavramlar ışığında öğreti görüşleri ve Yargıtay uygulamaları ile giderilmeğe çalışılmıştır. Hukuk ve ceza yargısında farklı delil sistemlerinin uygulanması, hukuk ve ceza davalarının taraf ve konularının aynı olmaması gerekçeleriyle hukuk mahkemesi kararlarının ceza hakimini bağlayıcılığı hususunda ortaya atılan lehine ve aleyhine görüşler doktrin tartışmalarına neden olmuştur. Yargıtay uygulamaları ise zaman zaman istikrarsız olduğundan çalışmamızda konu bir kez daha, bu defa mukayeseli hukuk bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

T.C. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Programında devam eden "Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi: Türkiye-Azerbaycan Örneği" adlı doktora tez çalışmasından üretilmiş bir makaledir.

Geliş Tarihi/Received: 20.09.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 02.02.2022

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Nusret GULİYEV
E-posta: nusret_quliyev@hotmail.com

Cite this article: Guliyev, N. (2022). The effect of decisions civil court on the criminal judgment in the context of comporative law Turkey and Azerbaijan case. *Current Perspectives in Social Sciences*, 26(1), 62-75.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1 Mülga HUMK'un 237'inci maddesinde "deliller" kısmında yer alan kesin hüküm, öğreti ve yerleşik Yargıtay kararları doğrultusunda yeniden düzenlenmiş ve HMK'nın "Hüküm ve davaya son veren taraf işlemleri" başlıklı beşinci kısmının "Hüküm" başlıklı birinci bölümüne alınmıştır. Yürürlükten kalkmış olan HUMK'un 237'inci maddesine karşılık gelen HMK'nın 303'üncü maddesinde, eski düzenlemeden farklı olarak kesin hüküm şartları ve uygulanma koşulları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu maddedeki düzenleme uyarınca, bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekmektedir.

Doktrin Tartışmaları

Medeni Yargılamanın Ceza Yargısını Etkilemeyeceği Görüşü

Aleyhine olan görüşe göre, medeni yargılamanın ceza yargısına hiçbir etkisi yoktur. Bu görüş, gerekçe olarak hukuk yargısı delil sistemi ile ceza yargısı delil sistemi arasındaki farklılığa dayanmaktadır. Hukuk yargısında kanuni delil, ceza yargısında ise takdiri delil sistemi mevcut olduğundan, ceza hakiminin hukuk mahkemesi kararıyla bağlı olmadığı ileri sürülmektedir. Hukuk yargısı ancak kanuni deliller üzerinden yürürken, ceza yargısı delil serbestisi, diğer ismiyle takdiri delil sistemi ile yürümektedir (Soyubelli, 2011; Tosun, 1981; Ünver & Hakeri, 2010).

Bir yazar, geniş delil araştırma ve takdir etme yetkisi bulunan bir mahkemeyi sınırlı bir biçimde delil araştırması yapan bir mahkemenin vermiş olduğu kararlarla bağlı tutmanın doğru olmadığını belirtmektedir. Zira, kararlarını delillerin serbestçe takdir edilmesi sonucunda meydana gelen kanaate göre veren ceza hakimlerini, kararlarını kanunun öngördüğü delillere dayandırmaya mecbur olan ve takdirlerinde serbest olmayan hukuk hakimlerinin kararlarını kabul etmeye mecbur tutulması açık bir mantıksızlık olarak kabul edilmektedir (Kantar, 1957).

Hukuk yargısında hukuki ilişkilerin ispatı sıkı şekil kurallarına bağlı bulunmaktadır. Hukuki ilişkilerin hangi delillerle ispat edilebileceği kanunlarda belirtilmiş olduğundan, hukuk hakimi bu delillerle bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, hukuki ilişkileri ispatlayacak delillerin önceden taraflarca hazırlanması amacıyla biçimsel (kanuni) delil ilkesi kabul edilmiştir. Tasarruf ve taraflarca getirme ilkesinin doğal sonucu olarak hukuk yargısı çoğu zaman tarafların takdim ettikleri bu delillerle sonuca gider. Ceza yargısında ise delillerin önceden hazırlanması söz konusu olmadığından delil serbestisi ilkesi geçerlidir ve uyumsuzluk her türlü yasal yollarla elde edilmiş delille ispat edilebilir. Dolayısıyla hakim tarafların delilleri ve talepleriyle bağlı olmadığı gibi, elde edilen delilleri vicdani kanaatine göre değerlendirir (Centel & Zafer, 2012). Ayrıca, ceza hakimi, delillerin takdiri konusunda daha sıkı davranıp farklı noktalardan hareket ettiği halde, hukuk hakimi aynı olayı daha basit delillerle ispatlanmış kabul edebilir (Akcan, 1988; Aras, 2013; Kılıçoğlu, 1973).

Ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin kararıyla bağlı olmaması hukuk ve ceza yargısının farklı delil sistemlerine bağlandığı gibi, hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konusu arasındaki farklılığa da dayanmaktadır. Zira hukuk ve ceza yargısındaki kesin hüküm kavramları arasında bir fark görülmediğinden konuyu HMK'nın 303'üncü maddesi ışığında ele alan yazarlar da olmuştur. Buna göre, tarafları, dava konusu ve sebepleri farklı olan hukuk yargılamanın ceza yargısını bağlamayacağı, ceza hakiminin ayrıca yargılama yapabileceğini savunulmaktadır.

Bir uyumsuzluğun, aynı taraflar arasında, aynı vakiya ilişkin ve aynı netice-i talebin mükerreren görülmesi kesin hüküm engeline takılacaktır. Zira, "nebis in idem" ilkesi gereği aynı davanın yeniden yargılama konusu yapılması yasaktır (Arslan ve ark., 2019; İyilikli 2020; Pekcanitez ve ark., 2019). Buna göre, tarafları, konusu ve sebepleri farklı olan hukuk yargılamanın ceza yargısını bağlamayacağı, ceza hakiminin ayrıca yargılama yapabileceği savunulmuştur (Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2009; Tosun, 1981).

Ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin kararıyla bağlı olmaması hukuk ve ceza davalarının amaçları arasındaki farklılığa da dayanmaktadır. Genel menfaate dayanan ceza davalarında maddi gerçeğe ulaşılması hedeflenirken, özel menfaate dayanan hukuk davalarında şekli gerçeğin bulunması yeterli görülmektedir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için ceza yargısında delil serbestisi veya takdiri delil ilkesinin esas olmasına karşın, hakim in şekli gerçeğe uygun karar vermek durumunda olduğu hukuk yargısında, istisnalar haricinde biçimsel veya kanuni delil ilkesi kabul edilmektedir.

Medeni Yargılamanın Ceza Yargısını Etkileyeceği Görüşü

Medeni yargılamanın ceza yargısını bir takım istisnai durumlarda etkileyeceğine ilişkin öğretide çeşitli görüşler mevcuttur. Bu görüşleri savunan yazarlar, görüşlerini maddi gerçek, bekletici sorun ve kesin delil gibi değişik gerekçelere bağlamaktadırlar (Akcan, 1988; Soyubelli, 2011). Bir yazar (Tosun, 1981) tarafları, konusu ve sebepleri aynı ise hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesini bağlayacağı, hukuk mahkemesindeki yargılama üzerinde bir daha yargılama yapılamayacağını savunmaktadır. Lakin doktrinde hukuk davasında verilmiş bir kararın, tarafları, konusu ve sebepleri aynı olan ceza davasında ceza mahkemesini ilgilendirdiği kısmıyla bağlayacağı, fakat olayın maddi vakıalarına ilişkin tespitlerin, daha doğrusu davayı ilgilendiren ve hükme konu olan bir durumun aksi ispatlandığında ceza mahkemesinin yeniden yargılama yapabileceği savunulmaktadır (Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2009; Tosun, 1981).

Bir yazar (Kantar, 1957) da ceza mahkemesi, hukuk mahkemesi kararının maddi hakikate dayandığını kabul ederse bunu vereceği karara esas alabileceğini, bu hususa dair ayrıca delil gösterilmesine gerek olmadığını, ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararını delil olarak kabul edebileceğini savunmaktadır. Bir yazar (Taner, 1955), hukuk mahkemesinin kesin hükmünün ceza davasına hiçbir etkisi yoktur, fakat ceza mahkemesince bekletici sorun yapılmış ise bu konudaki kesinleşmiş hukuk mahkemesi kararı ceza davasını etkiler demektedir. Bir başka mahkemenin kararı bekletici sorun yapılmışsa, o mahkemenin kararı beklenir ve bu karara göre dava sonuçlandırılır (Arslan ve ark., 2019; Pekcanitez ve ark., 2019). Bu görüşün taraftarları hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesine hiçbir etkisinin olmadığını, fakat hukuk mahkemesinin görmüş olduğu ve ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin önündeki davanın sonucunu kendi davası için bekletici sorun yapmış olması durumunda, hukuk mahkemesinin kesinleşmiş kararının, ceza davasını etkileyeceğini savunmaktadır (Taner, 1955). Diğer bir yazar ise, medeni yargılamaya tabi olan, fakat özel kanun hükümleri ile ceza mahkemelerinde de görüleceği kabul edilmiş olan davalarda, hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesinde de kesin hüküm teşkil edeceğini savunmaktadır (Kuru, 1984). Anayasaya aykırılık iddiaları hakkında Anayasa Mahkemesi kararı (AY m.152), yargı yolu uyumsuzluğu hakkında Uyuşmazlık Mahkemesi kararı (UMK m.18-19), itirazın kesin kaldırılmasında, murisin borcundan dolayı takip edilen mirasçının terekenin borca batık olduğu yönünde açtığı davadaki hukuk mahkemesi kararı (İİK m.68.4), bekletici sorun yapılmak zorundadır (Arslan ve ark., 2019; Pekcanitez ve ark., 2019).

Görüşümüz

Hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağını açık ve net olarak düzenleyen hükümlerinin dışında, hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşıyacağı, ceza hakiminin her türlü iddiayı ele alabileceği ve istediği ölçüde araştırma yapabileceği kanaatindeyiz. Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin kararının doğruluğunun ceza mahkemesinde aksi ispatlanabilir adi karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde, onun ceza mahkemesi tarafından delil olarak değerlendirilmesinde, ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında ve hükmüne esas tutulmasında engel bulunmamaktadır. Kararın gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde ise ceza hakimi tarafından yeniden araştırma yapılabilirdir.

Hukuk mahkemesinin taraf iradeleriyle ortaya konan ve HMK'nın ön gördüğü sınırlı delil sistemi çerçevesinde vermiş olduğu kararların ceza mahkemesini bağlamaması gerektiği kanaatindeyiz. Ancak medeni yargılamada biçimsel delil ilkesinin uygulanmadığı istisnai durumlar bulunmaktadır. Hukuk mahkemesinin özellikle kamu düzenini ilgilendiren konularda taraf iradeleriyle bağlı olmadığı durumlar da vardır. Örneğin yaş tespiti, boşanma veya babalık davalarında, yada haksız fiilden dolayı açılan tazminat davasında maddi gerçek arandığından mahkeme taraf iradeleri ile bağlı olmaksızın resen araştırma yaparak delil serbestisi ilkesine göre hareket edecektir. Bundan dolayı, hukuk mahkemesinin maddi gerçeğe dayanan kararının takdire şayan olarak görülebileceği ve ceza hakimi tarafından delil olarak serbestçe değerlendirileceği, böylece tekrar delil toplamakla mükellef olmayacağı kanaatindeyiz.

Hukuk mahkemesinin şekli gerçeklikle sınırlı olarak inceleme yapması, vermiş olduğu kararların maddi gerçeği ifade etmediği anlamına da gelmemektedir (Arslan, 1977). Zira, hukuk mahkemesinin de kanuni deliller çerçevesinde ileri sürülen delillerle maddi gerçeği araştır-dığını unutmamak gerekmektedir (Alangoya, 1979; Arslan, 1977). Bu nedenle, kamu düzenini ilgilendiren konularda, resen araştırma ilkesince maddi gerçeklik üzerinde kurulan hukuk mahkemesi kararlarının ceza mahkemesi tarafından takdire şayan olarak kabul edilmesi ve delil olarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

Genel Olarak

Kesin hüküm aynı yargılamanın aynı kişiler arasında tekrar edilmesini engelleyen kamu düzenine ait bir kavramdır (İyilikli, 2020). Hukuk ve ceza davalarının tarafları ve konusu (amacı) farklı olduğundan, hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez (Kuru ve ark., 2012; Polat, 2021).

HMK'nın 303'üncü maddesinde de belirtildiği üzere bir davaya ait şekli anlamda kesinleşmiş olan hükmün, diğer bir davada maddi anlamda kesin hüküm oluşturabilmesi için, her iki davanın taraflarının, dava sebeplerinin ve ilk davanın hüküm fıkrası ile ikinci davaya ait talep sonucunun aynı olması gerekmektedir.

Bir dava kesin hükümle sonuçlandıktan sonra tekrar açılırsa, ikinci açılan davada kesin hüküm itirazı ileri sürülür. Kesin hüküm itirazı, olumsuz dava şartı olarak kabul edilmiştir (HMK m.114.1-i). Davanın esasına girebilmek için bir davada bulunmaması gereken şart kesin hükmün bulunmamasıdır. Hakim, kesin hüküm olup olmadığını kendiliğinden inceleyebileceği gibi, taraflar da bunu her zaman ileri sürerler (İyilikli, 2020; Pekcanitez ve ark., 2019).

Ancak bu genel kuralın Türk hukuk mevzuatında özel nedenlerden kaynaklanan birkaç istisnası bulunmaktadır. Ceza mahkemesi kararlarını kesin hüküm yönünden etkileyebilecek olan hukuk mahkemesi kararları çok dar ve istisnai konulara ilişkindir. Bu istisnalar özel kanunları gereği hukuk mahkemesi tarafından ele alınması gerekirken, ceza mahkemelerinde de ele alınmaları kabul edilmiş durumlarıdır. Ceza mahkemesinin de hükmüne bağlayabileceği bu durumları hukuk mahkemesi kesin hükmüne bağlamış ise artık bu kesin hüküm ceza mahkemesini bağlayacağı bazı yazarlarca ileri sürülmektedir (Akcan, 1988; Aktan, 1989; Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2012).

Bu durumlara örnek olarak, sahtelik (HMK. m. 214) iddiası ve yaş tespiti (NHK. m. 36) verilebilir. Hukuk mahkemesi, bir senetin sahteliği iddia edildiği durumlarda, söz konusu sahtelik iddiasını reddederse, bu karar ceza mahkemesini bağlayacağı doktrinde hakim görüşü teşkil etmektedir (Akcan, 1988; Erçin, 1995; Kılıçoğlu, 2009; Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2009; Özbek, 2006). Yine sanık veya mağdur hakkında daha önce hukuk mahkemesince yaş tespiti kararı verilirse, bu kararda kesin hüküm yönünden ceza mahkemesini bağlamaktadır.

Diğer taraftan hukuk mahkemesinde devam eden bir davayı ceza mahkemesinin bekletici mesele olarak kabul etmesi halinde hukuk mahkemesinde verilecek hükümden mevcut ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında bir engel bulunmamaktadır.

Sahtelik Davası Hakkındaki Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi (HMK m.214.1)

Genel Olarak

Hukuk mahkemesince verilmiş olan bir hükmün ceza mahkemesini kesin hüküm yönünden etkileyeceğine ilişkin en açık hüküm HMK'nın 214'üncü maddesinin 1. fıkrasıdır. Madde fıkrası, resmi veya resmi olmayan her türlü senetin sahteliğinin hukuk mahkemesinde gerek dava olarak, gerekse açılmış bulunan bir davada itiraz olarak sürülebileceğini, hukuk mahkemesi tarafından senetin sahte olmadığına ilişkin verdiği karar kesinleştikten sonra, aynı senet hakkında ceza mahkemesinde senetin sahteliğinin ileri sürülemeyeceğini belirtmiştir.

Yargıtay'ın bu konuda kararları bulunmaktadır: "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 315. maddesine göre hukuk ve ticaret mahkemelerince senedin sahteliğine karar verildiğinde ciheti cezaiyede sanıkların bu sahtekarlık suçu ile bir alaka ve münasebetlerinin tespiti bakımından davanın görülebileceğine göre, sanığın (Ali'nin) mahkumiyetine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir".²

2 6. CD 30.4.1970, 1979\2173 (RKD 1971, III\2, s.21-22).

“... Dosya içeriğine göre işbu ceza davasından önce müşteki Osman tarafından Asliye Hukuk mahkemesinin ... esasında kayıtlı dosyasında bahsi geçen senedin sahte olduğu iddiasıyla iptal davası açıldığı ve derderst olduğu anlaşılma Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 314. maddesinde, hukuk mahkemesinde senedin sahte olmadığına karar verilmiş olması halinde ceza mahkemelerinde sahtecilik iddiasının dinlenemeyeceği...”³

HMK'nın 214'üncü maddesinin 1. fıkrası hukuk mahkemesinin kararının şekli anlamda kesinleşmesinden bahisle düzenleme yapmış, fakat karar henüz kesinleşmeden ceza mahkemesinde sahtecilik davasının açılması durumuna ilişkin her hangi bir düzenleme mevcut değildir. HMK'nın 214'üncü maddesinin 1. fıkrasında hukuk mahkemesi kararının şekli anlamda kesinleşmesinin yanısıra, hukuk mahkemesinde sahtecilik davasının açılmış olması durumunda da ceza mahkemesinde sahtecilik iddiasının dersdest bir davadan dolayı dinlenilemeyeceği öngörülebilir.

Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin sahtecilik davasının henüz sonuçlanmadan ceza mahkemesinde sahtecilik davasının açılması durumuna hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı vererek, ceza mahkemesinin kararını beklemesi gerekmektedir. Zira olayın maddi vakıalarının tespit edilebileceği ceza davasına ilişkin kararın hukuk mahkemesince bekletici sorun yapılması gerekir. Her iki mahkemede de dersdest davanın bulunması durumunda sanığın mahkumiyetinin hukuk davasına etkisinin olacağı nedeniyle ceza davasının beklenmesi gerekir.

Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olmadığına İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü

Hukuk mahkemesinde açılmış olan sahtelik davasında mahkemenin kabul ettiği senedin sahte olmadığına ilişkin kararı söz konusu karar ceza mahkemesi için kesin hüküm teşkil edecektir (Akcan, 1988; Aktan, 1989; Deliduman, 2012; Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2012; Karşlı, 2012; Kılıçoğlu, 1973; Postacıoğlu, 1975; Taner, 1955; Üstündağ, 2000).

Kesin hüküm itirazının, yargılamada ileri sürülmesi bile hüküm kesinleşinceye kadar yargılamanın herhangi bir safhasında mahkeme tarafından görevinden dolayı dikkate alınması gerekir (İyilikli, 2020). Bir hakkın veya hukuki ilişkinin mevcut olduğunun yahut bir belgenin sahte olmadığına tespiti için açılan davaya, müspet tespit davası denir. Davanın kabulü halinde hak veya hukuki ilişkinin mevcut olduğunun yahut belgenin sahte olmadığı kesin olarak tespit edilmiş olur (HMK m.303).

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında hukuk mahkemesinin senedin sahte olmadığına ilişkin kesinleşmiş kararının olması halinde ceza mahkemesinin sanık hakkında beraat kararı vermesi gerektiğine hükmetmiştir⁴.

Kanaatimizce de burada sanığın beraatine hükmedilmesi, önceki karara aykırı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Zira beraat kararı bir arınmayı ifade ettiğinden dolayı, mahkemenin bu sonuca ulaşabilmesi için bir yargılama faaliyeti yürüterek bir kısım maddi vakıalara ulaşması gerekir. Ancak HMK'da yer alan düzenlemede ceza davasının dinlenemeyeceğinden bahsedilmektedir. Bunun anlamı ceza davasına konu senet hakkında hukuk mahkemesinin sahte olmadığına ilişkin kesinleşmiş bir kararının bulunması ve ceza mahkemesinin de bunu tespit etmesi halinde açılan dava hakkında hiçbir değerlendirme yapılmadan sadece bu sebeple red kararı verilmesi gerekir.

Hukuk mahkemesinin senedin sahte olmadığına karar vermesinden ötürü, ceza yargılamasında davanın reddine karar verilmesinden sonra, hukuk mahkemesindeki dava bakımından yargılamanın yenilenmesi sebeplerinin ortaya çıkması ve yargılamanın yenilenmesi davası neticesinde hukuk mahkemesince senedin sahte olduğuna karar verilmesi halinde, ceza yargılaması bakımından yargılamanın yenilenmesi gündeme gelecektir. Buna göre, mesela hukuk mahkemesinin hükmüne esas aldığı bilirkişi raporunun sahte olduğunun anlaşılması nedeniyle yapılan yeniden yargılama neticesinde hukuk mahkemesince resmi belgenin sahte olduğuna karar verilmesi ve bu kararın kesinleşmesi halinde ceza yargılamasına engel olan hukuk mahkemesi kararı ortadan kalkmış olacaktır. Hukuk mahkemesi kararı nedeniyle reddine karar verilen ceza mahkemesi davası bakımından yargılamanın yenilenmesi gündeme gelecektir. Her ne kadar sanık aleyhine yargılamanın yenilenmesi hükümlerini düzenleyen CMK'nın 314'üncü maddesindeki düzenlemede bu yönde bir hüküm bulunmasa da kanaatimizce örnek olay bakımından CMK'nın 314'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi gereğince yargılamanın yenilenmesi gerekir. Yargılamanın yenilenmesi davasında hâkim bütün delilleri yeniden değerlendirerek bir karara ulaşacaktır.

Hukuk Mahkemesinin Sahteciliğin Sabit Olduğuna İlişkin Kararının Ceza Mahkemesi Nezdindeki Hükmü

Davalı tarafından varlığı iddia edilen bir hak veya hukuki ilişkinin mevcut olmadığına yahut bir belgenin sahte olduğunun belirlenmesi için açılan davaya, menfi tespit davası denir. Menfi tespit davasının kabulü halinde verilen hüküm ile hukuki ilişkinin mevcut olmadığı veya bir belgenin sahte olduğu, davayı esastan reddeden hükümde de hukuki ilişkinin var olduğu kesin olarak (HMK m.303) tespit edilmiş olur (Arslan ve ark., 2019).

Hukuk mahkemesinin burada vermiş olduğu “sahtelik kararı”, “senedin sahte olmadığı kararı”nın aksine ceza mahkemesini doğrudan bağlayan bir yönü bulunmamaktadır. Mahkeme burada senedin sanık tarafından düzenlendiğini tespit etmesi halinde mahkûmiyetine karar verebilir (Kılıçoğlu, 2012; Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2012).

Öte yandan ceza mahkemesi, senedin sahte olduğunu tespit etmekle birlikte sahtelik eyleminin sanık tarafından gerçekleştirilmediğini kesin olarak tespit ederek beraat kararı verebileceği gibi eylemin kimin tarafından gerçekleştirildiğinin açık olarak tespit edilememesi nedeniyle de beraat kararı verilebilir. Her iki durumda da verilecek beraat kararının sonuçları farklı olacaktır. Aynı şekilde davaya konu senedin sahte olmadığına ilişkin kesin tespitten dolayı verilecek beraat kararının etkisi farklı olacaktır (Aras, 2013).

Kanaatimizce, hukuk mahkemesinin senedin sahte olmadığına ilişkin kararına binaen yeni sahtecilik iddiasını dinlemeyen ceza hakiminin, senedin sahte olduğuna ilişkin hukuk mahkemesinin tespitine rağmen yeniden araştırma yaparak isnat edilen fiilin işlenmediğinden

3 6.CD 27.6.1985, 7891/7940 (İsmail Malkoç, Belgelerde Sahtecilik Suçları ve Mala Karşı Suçlar, Ankara, 1986, s.17).

4 6. CD., 30.04.1970, 1979/2173 (RKD 1971, III|2, s.21-22).

bahisle beraat kararı verebilmesi yolundaki doktrin görüşlerine katılmamız zordur. Senedin sahte olup-olmadığı olayın maddi vakıalarına ilişkin olduğundan ceza hakimi tarafından yargılamanın her safhasında resen araştırılmalıdır.

Yaş Düzeltmeye İlişkin Hukuk Mahkemesi Kararının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Teşkil Etmesi

Genel Olarak

Yaş düzeltme talepleri, kamu davasının hazırlanması sırasında iddianame düzenlenmeden önce mağdurlarla sanıkların yaş kayıtlarının düzeltilmesi Asliye Hukuk Mahkemesinden Cumhuriyet Savcısı tarafından talep edilebileceği gibi, cezai nitelik taşımayan durumlarda ilgilinin kendi isteği ile ya da resmi kurumların talebiyle ayrı bir dava ile de istenebilir.

Yaş tashihi davası hukuk mahkemesinde iki yolla açılabilir. Birincisi, davayı yaşını tashih etmek isteyen kişi, ikincisi ise ilgili idarenin göstereceği lüzum üzerine ve ya resen savcının soruşturma aşamasında duyacağı ihtiyaç üzerine açılır. HMK'nın 383'üncü maddesinde çekişmesiz yargı işlerinde, aksine bir hüküm bulunmadıkça görevli mahkemenin sulh hukuk mahkemesi olduğu ifade edilmiştir. Buna karşılık, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36'ncı maddesinin 1. fıkrasının (a) bendinde ise, nüfus kayıtlarına ilişkin tashih davalarının yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılacağı düzenlenmiştir.

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36'ncı maddesinin 1. fıkrasının a bendi, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalarının, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmi dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılacağını, kayıt düzeltme davalarının Cumhuriyet savcısı ve nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülüp, karara bağlanacağını düzenlemiştir.

TMK'nın 39'uncü maddesinde "Mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamaz." hükmü kişisel durum sicillerinin disiplin esaslarını belirlemiştir. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda da tescilin usul ve esasları belirlenmiştir. Kanunun 35'inci maddesinde şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararı olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydının düzeltilemeyeceği, kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhlerin konulamayacağı hükmü getirilmiştir. Ancak kütüklere tescil esnasında yapılan maddi hataların nüfus müdürlüğü tarafından belgelere dayanarak düzeltileceği kabul edilmektedir.

Açılmış olan yaş tashihi davası, mahiyeti itibariyle kamu düzeni ile ilgili olduğundan, hakim tasarruf ilkesi ve taraflarca getirilme ilkeleri uygulanmaz. Objektif hakikatin tespit edilmesi amacıyla resen araştırma ilkesi gereğince gerekli deliller kendiliğinden toplanacaktır⁵. Dava tarafları arasında çekişme konusu olmayan ve herkesin kabullendiği hususların bile inceleme konusu yapılabilir⁶. Bunun dışında, taraflarca ileri sürülmeyen olaylar da araştırılır ve mahkeme hükmü bu olaylara da dayandırılabilir. Cumhuriyet savcısının açtığı ve katıldığı hukuk davalarında resen araştırma ilkesi uygulandığından bu davalarda davayı değiştirme ve savunmayı genişletme yasağı uygulanmaz (Kuru ve ark., 2012).

Hukuk mahkemesinin yaş tespitine ilişkin vermiş olduğu kesin hükmün ceza mahkemesini bağlayıp bağlamayacağı konusunda uygulamada ve öğretide görüş ayrılıkları mevcuttur.

Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlamayacağı Görüşü

Bu görüşe göre, (Kunter, 1986) ceza mahkemesi hiçbir delille bağlı olmadığı gibi, hukuk mahkemesinin kararı ile de bağlı olmayarak kararını verecektir denilerek, yaş düzeltilmesi ile bağlı olunmama hususunda Ceza Genel Kurulunun "Mağdurenin gerçek yaşına göre suç vasfının tayini gerekir" (CGK 30.3.1981, 5\2-106, Çağlayan, 1981) şeklindeki gerekçesi dayanak yapılmaktadır.

Bu görüş eleştirilebilir. Çünkü, aynı kimsenin hukuk mahkemesince düzeltilen yaşının, ceza mahkemesince tekrar ele alınması durumunda zaman ve masraf kaybı olması yanında, her şeyden önce kesin hükmün amacına ve yaş düzeltmenin bir kez yapılabileceği şeklindeki kurala (Nüfus Kanunu m.46) aykırılık vardır.

Bu görüş ceza mahkemesinin maddi gerçeği aradığını ve bu konuda geniş araştırma ve inceleme olanağının mevcut olduğunu, hukuk mahkemesinin yapmış olduğu şekli incelemenin ceza mahkemesini bağlamayacağını savunmaktadır. Görüş büyük oranda ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi arasındaki farklardan başlıca olanı delil sistemi ve araştırma yetkisine vurğu yapmaktadır. Görüşün gerekçelerinden birisi de Yargıtay'ın vermiş olduğu gerçek yaşa göre suç niteliğinin değişebileceğine ilişkin karardır (Kunter ve ark., 2006); "...yerel mahkemece daha önce Hukuk Mahkemesince yaşı düzeltilerek kararı kesinleşen sanığın vücut yapısının gerçeği yansıtmadığı gözlenerek, Hastanece düzenlenen raporu ekleriyle gönderdiği ATK. İ.K. nun raporunda sanığın yaşı hakkındaki mütalaasına göre sanık hakkında TCY. nın 55/3. Maddesinin uygulanması doğrudur. O halde ceza mahkemesi Nüfus Yasasında öngörülen yöntemi izleyerek yaşı düzeltilecek kişinin vücut yapısını gözlemleyip, hakkında bilimsel verilere dayalı olarak bilirkişi raporu aldıktan ve geçerli diğer delilleri topladıktan sonra gerçek yaşını saptayarak bir sonuca varacaktır. Ancak, olayımızda olduğu gibi bir kişinin yaşının düzeltilmesi konusunda hukuk mahkemesinden verilerek kesinleşmiş bir hüküm bulunduğu takdirde Nüfus Yasasının 46/3. maddesi hükmü karşısında ne yapılacaktır? Çünkü yaş düzeltilmesi yolundaki kesinleşmiş hukuk mahkemesi kararına karşı yasa yararına bozma yoluna başvurulsa dahi bu hükmün hukuki sonuçları ortadan kalkmayacaktır. İşte bu durumda yukarıda da açıklandığı üzere gerek yerleşmiş yargısal kararlarda, gerekse öğretide, hukuk mahkemelerinden verilmiş kesinleşen mahkeme kararlarının ceza yargıcını bağlamayacağı esası kabul edilmiştir..." YCGK. 18.04.2000 tarih, E. 2000/5-74, K. 2000/79 sayılı Karar (KİBBB).

5 "... Nüfus kaydı düzeltme davaları kamu düzeniyle yakından ilgili olup, mahkemeler hiç bir kuşku ve duraksamaya neden olmaksızın doğru sicil oluşturmak zorundadır. Somut olayda salt taraf beyanları, tanık anlatımıyla yetinilmeyerek, iddiayla ilgili olarak DNA testi yaptırılıp alınacak rapor da gözetilerek karar verilmesi gerektiğinin düşünülmemesi, doğru görülmemiştir...18. HD., 2012/6280 E., 2012/7703 K., 21. 6. 2012 T. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)".

6 "... Bu tür 1 günlük sigortalı hizmetin belirlenmesi ilişkin davalar kamu düzeni ile ilgili olduğundan özel bir duyarlılıkla ve özenle yürütülmeleri zorunlu olup, mahkemece, tarafların gösterdiği/sunduğu deliller ile yetinilmemeli, 01.10.2011 günü yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümleri esas alınarak kendiliğinden araştırma ilkesi benimsenmeli, sigortalılığın kabulü ve hüküm altına alınabilmesi için mutlak koşul niteliğindeki hizmet aktinin ve eylemli çalışmanın varlığı ortaya konulmalıdır ... 10.HD., 2011/21057 E., 2011/21027 K., 29.12.2011 T.(Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)".

Hukuk Mahkemesinin Yaş Tespitine İlişkin Kararının Ceza Mahkemesini Bağlayacağı Görüşü

Doktrinde hukuk mahkemesinin yaş tashihi davasına ilişkin kesinleşmiş kararlarının ceza mahkemesini bağlayıcı olması gerektiğine dair hakim görüş bulunmaktadır. Bu bağlayıcılığın inkar edilmesi durumunda kesin hüküm kavramının anlamının olmayacağı, aynı konuda yeniden bir araştırma ve yargılama sürecine gireceği, bunun da usul ekonomisine ve içtihat birliği prensibine aykırı olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, hukuk mahkemesinde yaş tashihi ile ilgili yapılan yargılamada tarafların beyanlarından ziyade objektif hakikatin bulunması amaçlandığı da belirtilmektedir (Aktan, 1989; Baykal, 1973; Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2012).

Ceza davası (son tahkikat) açılmadan önce hukuk mahkemesince verilmiş ve kesinleşmiş olan yaş düzeltme kararının, ceza mahkemesi için kesin hüküm teşkil edeceği belirtilmektedir (Baykal, 1973; Doğanay, 1975; Kuru ve ark., 1986). Bu görüş, hukuk mahkemesinin ceza mahkemesinin kovuşturma aşaması başlamadan önce yaş tespitine ilişkin vermiş ve kesinleşmiş olan bir kararının, ceza mahkemesini bağlayacağı konusunu kesin hüküm kavramına dayanarak açıklamıştır (Aras, 2013). Bu durumda, aynı kişinin herhangi bir sebeple görülen ceza davası sırasında, yaşının tekrar düzeltilmesi talebi dikkate alınmayacaktır. Bu görüş, konuya kesin hüküm yönünden yaklaştığı için, bu konuda öne sürülen görüşler içinde daha kolay savunulabilecek olan görüştür (Akcan, 1988). Hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kesin hüküm ceza mahkemesinde görülecek olan yaş tespiti yargılamasıyla konu, sebep ve taraf birliği oluşturduğu, bu nedenle ceza mahkemesinin hukuk mahkemesi kararıyla bağlı olduğu savunulmaktadır (Kuru, 2001; Kuru ve ark., 2009; Pekcanitez ve ark., 2010; Saldırım, 2005).

Soruşturma Aşamasında Cumhuriyet Savcısının Hukuk Mahkemesinden Talepte Bulunması

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, fiilin niteliğinin belirlenmesi amacıyla sanık veya mağdurun yaşının tespit edilmesini hukuk mahkemesinden talep edebilir. Cumhuriyet savcısı, hukuk mahkemesinin kesinleşmiş kararı çerçevesinde hareket edecektir. Hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza soruşturması ve kovuşturması için bağlayıcı olacaktır (Akcan, 1988; Aras, 2016; Baykal, 1973).

Ancak hukuk mahkemesince verilen ve kesinleşen yaş tashihi kararına dayanak yapılan yetersiz rapor ile ceza mahkemesinin adli tıp kurumundan aldığı rapor arasında sanığın ceza ehliyetini veya cezai sorumluluğunu etkileyecek biçimde farkın bulunması durumunda ilgilinin nüfus kütüğünde tashihi yapılmamakla birlikte, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 30. 03. 1981 tarih ve 1981/5-2 Esas ve 1981/106 Karar sayılı ilamında belirttiği üzere burada gerçek yaşa itibar edilmelidir (Bakıcı, 1993).

Kovuşturma Aşamasında Hukuk Mahkemesinin Görevsiz Olması

Ceza kovuşturması aşamasında sanık veya mağdurun yaşının tespit edilmesi halinde ceza mahkemesinin nispi yargılama yoluna gitmesi, kısacası görevli mahkemenin tespit edilmesi noktasında CMK'nın 218'inci maddesi önem arz etmektedir. Maddenin ikinci fıkrasının hükmü gereği, kovuşturma aşamasında mağdur veya sanığın yaşının ceza kanunu hükümleri bakımından tashihiyle bağlantılı bir sorunla karşılaşılmaması halinde; mahkemenin, ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu nispi yargılama yaparak kendi hükmünü vereceği belirtilmiştir. Bu aşamada taraflar hukuk mahkemesinde yaş tashihi davasını açmaya yönlendirilemezler.

Sanık veya mağdurun taraf olduğu ve hukuk mahkemesinde görülmekte olan yaş tashihi davasının olduğunun öğrenilmesi ve kendisinin de bu konuda karar verecek olması halinde, ceza mahkemesinin bu durumu hukuk mahkemesine bildirmesi gerekir. Hukuk mahkemesinin bu bildirim alması üzerine görevsizlik kararı vermesi gerekir⁷.

Burada ceza mahkemelerine tanınan nispi yargılama yetkisinin suç ögesine veya ceza sorumluluğuna etkili olması halleriyle sınırlı bulunmaktadır⁸. Dolayısıyla, sanığın yaşının tashihi edilmesinden sonra beraatine karar verilmesi halinde, yapılan yaş tashihi hukuki dayanağı ve bağlayıcılığı olmayacağından ceza mahkemesinin yaş tashihi kararından vazgeçmesi gerekir.⁹

Görüşümüz

Kanaatimizce, kanunun açık ve net hükmüne binaen, hukuk mahkemesince senedin sahte olmadığına ilişkin kararı dışında kalan diğer hallerde, hukuk mahkemesinin her türlü kararları ceza mahkemesince karine niteliğinde olarak doğruluğu kabul edilecektir. Ancak hukuk mahkemesi kararının ceza mahkemesi açısından adi karine¹⁰ oluşturması gerektiği savunulmaktadır. Söz konusu karinenin aksi ispatlanabilir bir karine olacağı, ceza mahkemesince hukuk mahkemesinin vermiş olduğu karar gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde yeniden yaş tespiti yoluna gidilecektir.

Hukuk mahkemesi kararının aksi ispat edilirse, karine olarak kabul edilen kararla bağlı kalınmayacaktır. Buna göre, şahsi hallerde, özellikle yaş düzeltmeye ilişkin olarak hukuk mahkemesinin kararı ilk anda ceza mahkemesi için bağlayıcı olacak ama kararın aksinin ortaya konulması durumunda bağlayıcılık niteliği ortadan kalkacaktır.

7 "... Davanın açıldığı tarihte, sözü edilen eylemler ile ilgili olarak C...Y...hakkında Eskişehir 1.Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2007/303 Esas sayılı dosyasında açılmış olan kamu davası devam ederken söz konusu yaş düzeltme davasının açılarak sonuçlandırıldığı, Eskişehir 1.Ağır Ceza Mahkemesi'nin 10/6/2009 tarih ve 2007/303 Esas sayılı ihbar yazısından anlaşılmalıdır. Mahkemenin görevi kamu düzeni ile ilgilidir.Görev hususunun mahkemece re'sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Mahkemece, dava dilekçesinde davalılar tarafından bildirilen kaçırılma ve cinsel istismar ile ilgili iddianın Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan sorulması ve hüküm tarihi itibarıyla ceza kovuşturması devam ettiğinden davanın görev yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, bu konuda bir araştırma yapmadan davanın esasanta karara bağlanarak ceza yargılamasını etkileyecek şekilde kesin hüküm oluşmasına sebebiyet verilmesi usul ve yasaya aykırı bulunmuştur...18.HD., 2010/12144 E., 2011/690 K., 27/01/2011 K. (UYAP Mevzuat-İçtihat Programı: Aras, 2016: 102'den naklen)"

8 "... Suçların unsurlarına ve niteliğine etkisi bakımından, resmi bir kurumda doğmadığı anlaşılan mağdurenin gerçek yaşının duraksamaya yer vermeyecek biçimde saptanması bakımından kemik grafileri ile birlikte sağlık kurulu raporu da gönderilerek Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas Kurulundan görüş alınıp sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerekir. Ayrıca CMUK. nun 255/son maddesi uyarınca yaş düzeltilmesi bakımından ceza mahkemelerine tanınan yetkinin suç ögesine yada ceza sorumluluğuna etkili olması halleriyle sınırlı bulunduğu gözetilmeyerek mağdurenin yaşının düzeltilmesine karar verilmesi hatalıdır...5. CD., 2003/184 E.,2003/7337 K. 15. 12. 2003 T. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)"

9 "... Kabul ve uygulamaya göre; nihai kararda delil yetersizliğinden beraatine karar verilen sanık Ömer hakkında; ara kararı ile verilen yaş düzeltme kararının hukuki dayanağı ve zorunluluğu kalmayacağı cihetle hükümde de bu hususun ilam haline dönüştürülerek yaşının düzeltilmesine karar verilmesi...usul ve yasaya aykırı, müdahil vekilinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmediğinden kabulüyle...1. CD., 2002/2345 E., 2002/4149 K., 14. 11. 2002 T. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)"

10 Adı kanuni karineler, aksi ispat edilebilen karinedir. Bu karineler aksi ispat edilinceye kadar delil teşkil ederler. Bkz. Kuru, Bakı/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder:Medeni Usul Hukuku, Değiştirilmiş 20. Bs. Ankara 2009., s. 382; Oğuz Atalay, Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı, İzmir 2001, s. 46-47.

Durum bu olmakla beraber, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından re'sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Yaş düzeltmeye ilişkin olarak hukuk mahkemesi kararının, ceza mahkemesini hiç bağlamayacağını öne süren görüş gibi, bizim görüşümüz de eleştirilebilir. Görüşümüz, bağlayıcılığı kabul etmesi yönünden doğru kabul edilebilir. Ancak, bağlayıcılığın olmayacağını savunması açısından eleştirilebilir. Çünkü, bu durumda zaman ve masraf kaybı yanında, uyuşmazlık, hukuk mahkemesince halledilmesine rağmen, ceza hakimince kabul edilmemiş olacak ki, bu da yaş düzeltmenin bir kez yapılabileceği şeklindeki kurala aykırılık ortaya çıkacaktır.

Ceza Hakiminin Hukuk Mahkemesi Kararını Bekletici Sorun Yapması veya Nispi Muhakeme Yapması (CMK m.218)

Genel Olarak

Bir ceza davasının görülmesi bazen, hukuk mahkemesinin görev alanına giren ve özel hukuka ilişkin olan bir sorunun çözülmesine bağlı olabilir.

Medeni hukuk ilişkilerine ait sorunlarda ceza mahkemelerinin yetkisi eski 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun "Adi hukuk meselelerinde ceza mahkemelerinin salahiyeti" kenar başlıklı 255'inci maddesinde ele alınmıştır. Maddeye göre, bir fiilin suç olup olmaması, adi hukuka müteallik bir meselenin haline bağlı ise ceza mahkemesi bu meseleye dahi ceza işlerindeki usul ve deliller için mer'i kaidelere göre karar verir. Bununla beraber mahkeme, muhakemeyi talik ve hukuk davası açılması için alakadarlara bir mehil verebilir. Hukuk mahkemesinden bu babda bir hüküm çıkmasını da bekliyebilir.

Yürürlükteki yeni 5217 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun „Ceza mahkemelerinin ek yetkisi“ kenar başlıklı 218'inci maddesi uyarınca, yüklenen suçun ispatı, ceza mahkemelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise; ceza mahkemesi bu sorunla ilgili olarak da bu Kanun hükümlerine göre karar verebilir. Ancak, bu sorunla ilgili olarak görevli mahkemede dava açılması veya açılmış davanın sonuçlanması ile ilgili olarak bekletici sorun kararı verebilir.

Buna göre, bir eylemin suç olup olmaması başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunun çözümüne bağlı ise, ceza mahkemesi bu sorunu kendi çözümleyebileceği gibi, yargılamaya ara vererek hukuk davası açılması için ilgililere uygun bir süre verebilecek ve hukuk mahkemesinden bu konuda bir karar verilmesini de bekleyebilecektir.

Bekletici sorun nedeniyle yargılamanın durdurulması için gerçekleşmesi gereken ilk şart, dava konusu uyuşmazlıklar arasında bağlantı bulunmasıdır. Örneğin, hırsızlık suçundan sanık olan bir kişinin yargılandığı davada, ceza mahkemesinin malın aidiyeti ile ilgili sorunu hukuk mahkemesinin çözmesi için bekletici sorun sayması halinde, sorun çözümlenene kadar yargılamaya devam edilemeyecektir. Bu konuda bir başka örnek verilecek olursa, TCK'nın 233'üncü maddesinde düzenlenmiş olan "Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali suçu" bakımından yapılan yargılamada aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün kapsamı ve süresinin tartışmalı olduğu hallerde, bu yükümlülüğün kapsamı ve süresinin belirlenmesi, ön sorun yapılabilir ve hukuk hâkiminin kararı beklenebilir.

Ceza mahkemesi, bir hukuk davasının sonuçlanmasını "bekletici sorun" yapmışsa, bununla hukuk mahkemesinin vereceği kararı baştan kabul etmiş sayılacağından, bekletici sorun yapılan hukuk davasında verilen karar, ceza davasında "kesin delil" oluşturur. Ancak ceza hakiminin bu meseleyi CMK'nın 218'inci maddesi kapsamında nispi yargılama yaparak kendisinin de çözmesi mümkündür.

Maddedeki düzenlemeden de anlaşılacağı üzere ceza yargılamasında bekletici sorun nedeniyle yargılamanın durdurulması, ancak yargılamanın birleştirilmesinin veya nisbi muhakemenin (Toroslu, 2005; Kunter ve ark., 2009)¹¹ kabul edilmediği hallerde söz konusu olabilir. Hukuk yargılamasında olduğu gibi ceza yargılamasında da "bekletici sorun" yoluna gitmek kural olarak, fayda düşüncesine dayanmakta olup bu konuda yetki hâkimdedir¹².

Dolayısıyla, ceza mahkemesi, somut olayın koşullarını değerlendirerek bekletici sorun saymada fayda bulunup bulunmadığını konusundadır bir karara ulaşacaktır (Güngör ve Okuyucu, 2009; Toroslu & Feyzioğlu, 2008).

Ceza ve hukuk mahkemelerinde, sübuta ilişkin bir sorunun çözümünde farklı usul kurallarının uygulanması farklı hukuki sonuçları ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle, ceza ve hukuk mahkemelerinden verilen farklı kararların uygulamada doğuracağı sakıncalarının önlenmesi bakımından, ispat konusunda ceza mahkemesinin hukuk mahkemesinin bağlı olduğu usul kurallarını uygulamaması gerekmektedir. Görüldüğü üzere, ceza mahkemesi yüklenen suçun ispatı açısından ceza usulü kuralları içinde karara bağlamadığı bir sorunun hukuk mahkemesinde çözümüne imkan tanımışsa, artık hukuk mahkemesinden verilen kararlarla bağlı olacaktır. Başka bir mahkemenin görev alanına giren bir sorunu kendisi karara bağlamak istediği takdirde ise, yine aynı kuralları, yani hukuk usulünde benimsenen kuralları uygulaması gerekecektir.

11 Nispi muhakeme, asıl davanın muhakemesi ile bağlantılı davanın muhakemesinin birleştirme yoluna gidilmeksizin, birlikte yapılmasıdır.

12 "...Bekletici sorun saymanın kendi ihtiyarına bırakıldığı, bu gibi hallerde hakim, bu sorunun kolaylıkla çözümlenemeyeceğini, bekletici sorun olarak kabulünde yarar bulunup bulunmadığını araştırarak sonucuna göre karar vermelidir. Orman kadastro keskinleşmiş, iptal davası yönünden hak düşürücü süre geçirilmiştir. Keskinleşmiş orman kadastro sınırları içinde kalan taşınmazların tapularının hukuki geçerliliğini yitirecekleri de tabiidir. Sanığın, tapu kaydına konulan, "Orman Kadastro Komisyonunca Devlet ormanı olarak belirlenen alan içinde kalmaktadır." yolundaki şerhin terkinini istemiyle açtığı hukuk davasının niteliği itibarıyla, dava sonucunda orman tahdidine ilişkin sınırların değişmesine yasal olanak bulunmamaktadır. Hukuk mahkemesince yapılacak işlem, taşınmazın orman tahdit sınırları içinde kalıp kalmadığını ve ne kadarlık kısmının ormana dahil olduğunu belirlemek, buna göre şerhin tümüyle ya da kısmen kaldırılması veya davanın reddine karar vermekten ibarettir. Oysa bu husus ceza mahkemesince getirilen kayıtlar, dinlenen tanıklar ve başvuru keşif, bilirkişi mütalaası gibi kanıtlarla açık ve net bir şekilde çözüldüğünden, hukuk mahkemesinde açılan tapudaki şerhin terkinini davası bekletici sorun sayılmaz. Hal böyle olunca, olayda dava zamanaşımını durduran bir neden de bulunmamaktadır...CGK., 2002/3-177 E., 2002/326 K., 1. 10. 2002 T. (Kazancı İçtihat-Bilişim Bilgi Bankası)".

Bekletici Sorun Kararı Verme veya Nispi Muhakeme Yapma Konusunda Ceza Mahkemesinin Takdir Yetkisinin Sınırı

Takdir Yetkisinin Zaman İtibariyle Sınırlandırılması

Takdir yetkisinin zamana göre sınırlandırılması tabiriyle ifade edilen, ceza mahkemesinin ne zaman nispi muhakeme yoluna gitmesi, ne zaman ise bekletici sorun yapması gerektiğidir. CMK'nın 218'inci maddesinin düzenlemesi, ceza hakiminin bekletici sorun veya nispi muhakeme yollarından birisini tercih etmede tamamen serbest olduğu kanaati uyandırmaktadır (Akkaş, 2014). Fakat ön sorun oluşturan meseleye ilişkin olarak, bağlantılı bir hukuk davasında ceza yargılamasından önce karar verilmiş olması durumu madde metninde açık ve net olarak düzenlenmiş değildir. Kanaarımızca, ceza hakiminin bu serbestisi, ön sorun oluşturan meseleye ilişkin ilgili yargı merciinde henüz bir muhakeme yapılmamış olması durumunda tam olacaktır. Nitekim, maddenin 1. fıkrasında "Ancak" tabiri ile başlayan 2. cümlesi, fıkra metnindeki her iki cümlenin bağlantı halinde olduğunu ifade eder. Bundan çıkan sonuç, kanaatimizce ceza hakiminin bu serbestisinin mevzu bahis olabilmesi için diğer yargı merciilerince henüz bir muhakeme yapılmamış olmasıdır. İlgili yargı merciinde açılmış bir davanın bulunmaması durumunda ceza mahkemesi davanın açılması için bekletici sorun kararı verebileceği gibi, nispi yargılama yoluna giderek meseleyi kendisi de çözebileceği kanaatindeyiz. İlgili yargı merciinde açılmış bir davanın bulunması durumunda ise ceza hakiminin yalnız bekletici sorun kararı verip vermeme hususunda takdir yetkisinin olması gerektiği kanaatindeyiz¹³.

Ceza mahkemesinin taraflara süre vermiş olması halinde ise ilgililerin görevli hukuk mahkemesinde dava açmak zorunda oldukları anlamına gelmemelidir. Şöyle ki, verilen süre zarfında hukuk davasının açılmamış olması durumunda, ceza mahkemesinin ön soruna ilişkin nispi muhakeme yapması mümkündür. HMK'nın bekletici soruna ilişkin 165'inci maddesinin 2. fıkrasının hükmü uyarınca, hukuk mahkemesinin bekletici sorun kararı verdiği durumlarda, görevli mahkemede dava açması için kendisine süre verilen taraf, bu süre zarfında davayı açmaz ise, bu durum ilgili tarafın kendi iddiasından vazgeçmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Fakat ceza mahkemesinin bekletici sorun yaptığı durumlarda görevli mahkemede davanın açılmamış olması, ilgililerin bu haklarından vazgeçtiği anlamına gelmemelidir. Ceza muhakemesinde objektif hakikata ulaşılmaması hedeflendiğinden, böyle bir durumda özel hukuka taalluk eden meselede ceza mahkemesinin kendisinin karar vermesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Özel hukuka taalluk eden bir meselenin, daha önce maddi anlamda kesinleşmiş bir karara bağlandığı durumlarda ceza hakiminin nispi muhakeme yoluna gitmesinin veya bekletici sorun kararı vermesinin mümkün olmadığı söylenebilir. Buna karşılık, hukuk mahkemesi kararının objektif hakikati yansıtmadığı ve takdire şayan görülmediği durumlarda ceza mahkemesi bekletici sorun kararı vererek görevli mahkemede tekrardan dava açılmasına süre veremez ise de özel hukuka taalluk eden meseleyle ilgili nispi muhakeme yoluna giderek sorunu kendisinin çözebilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Hukuk mahkemesinin kararının takdire şayan olarak görülmesi durumunda ise ceza mahkemesinin bu karar ile bağlı olacağı için nispi muhakeme yoluna gitmemesi isabetli olur.

Takdir Yetkisinin Konu İtibariyle Sınırlandırılması

Türk hukuk mevzuatında zorunlu olarak bekletici sorun kararının verilmesinin en tipik örneğini kanunun Anayasaya aykırılığı iddiaları teşkil eder. Anayasa'nın 152'inci maddesine göre, davaya uygulanacak kanun hükümlerinin Anayasaya aykırı görülmesi veya taraflarca aykırılık iddiasının ileri sürülmesi durumunda mahkemeler Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararına kadar davayı geri bırakır. Bu hüküm gereğince, ceza mahkemesi de bu sorunu kendisi çözemeyecek ve zorunlu bekletici sorun kararı verecektir. Ceza mahkemelerinin bekletici sorun kararı vermek zorunda olduğu bir diğer durum yabancı ülkede işlenen suçun fail veya mağdurunun Türk vatandaşı olup olmamasıdır ki, bu da Türk mahkemelerinin yetkili olup olmamasında etkili olabilir. Sanık yada mağdurun Türk vatandaşı olup olmadığı hususu tartışmalı olursa ceza mahkemesi zorunlu bekletici sorun kararı verir.

Bekletici sorun kararı vermenin zorunlu olmadığı durumlarda bekletici sorun kararı verme veya nispi muhakeme yapma yetkisi ceza hakimindedir (Akkaş, 2014). Yargıtay ise CMUK döneminde kabul ettiği bir kararında, yaş tashihi ve isnat olunan fiilin suç olarak nitelendirilmesi gibi konular dışında ceza mahkemesince karar verilemeyeceğini; bu gibi durumlarda ceza mahkemesinin ya bekletici sorun kararı vermesi ya da eldeki kayıtlarla yetinerek hüküm kurması gerektiğine hükmetmiştir¹⁴.

Yargıtay'ın bu kararı CMUK'un 255'inci maddesinin 1. fıkrası açısından da isabetli görülmüştür. Nitekim, isnat edilen fiilin suç olarak nitelendirilmesinin özel hukuka taalluk eden bir meselenin haline bağlı olması durumunda ceza mahkemesinin kendisinin bu sorunu çözebileceği kanunda belirtilmişti. Yargıtay'ın belirttiği gibi, isnat edilen fiilin suç teşkil edip etmemesi değil, suç olmakla beraber, özel hukuka taalluk eden meselenin çözümü, suçun nitelendirilmesinde değişiklik yapacak ise ceza mahkemesinin sorunu kendisinin çözmesine olanak yoktu.

Yargıtay'ın söz konusu uygulamasının CMK döneminde geçerliliğinin kalmadığı kanaatindeyiz. CMK'nın ilgili hükmü bu bakımdan daha kapsamlıdır diyebiliriz. Nitekim, CMK'nın 218'inci maddesinin 1. fıkrasının hükmü uyarınca, yüklenen suçun ispatının ceza mahkemelelerinden başka bir mahkemenin görev alanına giren bir meselenin çözümüne bağlı ise ceza mahkemesi bu sorunu kendisi çözebilir. Zira "yüklenen suçun ispatı" kavramına fiilin suç olarak nitelendirilmesi ve fiilin diğer bir suçu yada nitelikli halini teşkil etmesini de içerir.

Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu Örneğinde Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesi Kararlarına Etkisi

Genel Olarak

TCK'nın 156'ıncı maddesinde "bedelsiz kalmış bir senedi kullanan kimseye, şikayet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir" şeklinde düzenlenen bedelsiz senedi kullanma suçu bağlamında hukuk ve ceza mahkemeleri bir etkileşim sürecine girmiş olur.

Kural olarak, hukuk mahkemesi kararları ceza muhakemesini bağlamaz. Zira, hukuk ve ceza davalarının tarafları, konuları ve sebepleri farklıdır (Akcan, 1988; Belgin Güneş, 2019). Ancak istisnai durumlarda bağlayıcılık gündeme gelebilir. Nitekim, ceza muhakemesinde

13 İlgili yargı merciinde derdest bir davanın olması halinde ceza mahkemesi nispi muhakeme yapamasa da, yapmış olduğu muhakemeye ara verip vermeme konusunda takdir hakkına sahiptir. Bkz. Tan, 1951.

14 Yargıtay 1. CD, 26.06.2001 tarih ve E. 2001/2184, K. 2001/2972 sayılı kararı, Akkaş, 2014, s.153'ten naklen

bedelsiz senedi kullanma olayına ilişkin maddi vakıalar, senedin bedelsiz olup olmaması ve failin bu senedi kullanıp kullanmamasına ilişkindir (Artaç, 2020). Hukuk muhakemesinde görülen alacak, menfi tespit veya iptal davalarında ise aynı olaya ilişkin maddi vakıa senedin bedelsiz kalıp kalmamasıdır. Davaya tarafları bakımından değerlendirme yapılırsa hukuk ve ceza davalarının taraflarının farklı olduğu görülür. Fakat maddi vakıa açısından incelendiğinde, sanık ve ceza davasına katılan suçtan zarargören kişi maddi vakıa (olay) bazında davanın tarafları olarak nitelendirilebilirler. Aynı kişilerin hukuk muhakemesinde görülen alacak, menfi tespit ve senet iptal davalarının tarafları oldukları da görülmektedir (Kapancı, 2016). Ancak bazı istisnai durumlarda hukuk ve ceza davaları arasında konuları bağlamında ortaklık bulunmaktadır. Bedelsiz senedi kullanma suçundan dolayı açılan ceza davasının konusu senedin bedelsizliğinin tespiti edilmesi ve failin cezalandırılması iken, aynı olaydan dolayı görülen hukuk davasının konusu senedin bedelsizliğinin tespiti edilmesidir (Taş, 2021).

Türk hukuk mevzuatında hukuk mahkemesi kararlarının ceza muhakemesine etkisini açık ve net olarak düzenleyen hükümler bulunmamaktadır. Bu durum doktrin görüşleri ve Yargıtay uygulamaları ile giderilmeğe çalışılmıştır. Örneğin, Yargıtay bir kararında senedin bedelsiz kaldığına dair hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararının bağlayıcı olduğuna hükmetmiştir¹⁵. Diğer bir kararında ise maddi vakıalara ilişkin ceza mahkemesi kararının hukuk hakimini bağlayıcı nitelikte olduğu, böylece davacının boş ve imzalı olarak verdiği bononun anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunun ispatlandığına hükmetmiştir¹⁶. Doktrin görüşlerinde ise bedelsiz senedi kullanma eylemi bağlamında hukuk ve ceza mahkemelerinin etkileşim sürecinin HMK'nın 214'üncü ve CMK'nın 218'inci maddeleri ışığında ele alındığı görülmektedir. Nitekim, hukuk mahkemesinin senedin sahte olmadığına dair kararı HMK'nın 214'üncü maddesi sayesinde ceza mahkemelerini bağlayıcı olacağına dair görüş birliği vardır. Buna karşın, bedelsiz senedi kullanma suçundan dolayı açılan ceza davasında, hukuk yargısında görülmekte olan bağlantılı bir alacak, menfi tespit veya senet iptal davasını bekletici sorun yapılması durumunda hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayıcılığı konusu tartışmalara neden olmuştur.

Hukuk ve Ceza Mahkemesi Tarafından Bekletici Sorun Yapılması

Hukuk yargısında senedin bedelsiz olduğu veya senedin senet niteliğini haiz olmadığı iddiasıyla alacak, menfi tespit yada senet iptal davası açılabilir gibi, ceza yargısında da bedelsiz senedi kullanma suçundan dolayı şikayet üzerine bağlantılı bir ceza davası açılmış olabilir. Bu gibi durumlarda hangi mahkemenin bekletici sorun kararı vermesi gerektiği doktrinde tartışmalı olduğu gibi, mahkemeleri bekletici sorun kararı vermeye zorlayan kanuni bir düzenleme de bulunmamaktadır. Yargıtay bazı durumlarda senedin bedelsizliğine ilişkin görülmekte olan menfi tespit davası karşısında ceza hakiminin bekletici sorun yapması gerektiğine hükmetmiştir. Yargıtay 23. Ceza Dairesinin 2015\681 E., 2015\2907 K., 24\06\2015T sayılı kararına göre, "Suça konu senede ilişkin olarak bekletici sorun yapılan ..... menfi tespit davasına ilişkin davanın kabulü yönündeki hükmün, kesinleşmesinin beklenip sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi ... bozmayı gerektirmiştir." (Taş, 2021). Fakat Yargıtay'ın aksine kararları da mevcuttur. "Sanığın, ... bedelsiz senedi kullanma suçunu işlediğinin iddia edildiği olayda; ... hukuk mahkemesindeki dava sonucunu beklemesine gerek olmadan toplanan delillere göre suçun olup oluşmadığının tayin edilebilmesinin mümkün olması karşısında gereksiz olarak verilen bekleme kararının sanık aleyhine hukuki sonuç doğurmayacağı ... bekletici sorun yapılan tarihler arasında zamanaşımının durduğu yönündeki tebliğnamedeki düşünceye iştirak edilmemiştir." (Taş, 2021).

Kanaatimizce, özel hukuka taalluk eden kambiyo senetlerinde bedelsizlik konularında uzman ve daha deneyimli olan hukuk yargısının kararının bekletici sorun yapılması daha isabetli olacaktır. Bu bağlamda, her iki mahkemenin bekletici sorun kararı verdiği durumlarda, hukuk mahkemesinin vermiş olduğu ara karardan dönmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ancak bedelsiz senedin kullanılması suçundan dolayı açılan ceza davasında, aynı olayla ilgili olan hukuk davasının geç sonuçlanacağı düşüncesiyle yargılamaya devam eden mahkeme, ceza davası sonuçlanmadan kesinleşen hukuk mahkemesi kararını kendi hükmüne esas alabilir (Erdönmez, 2016).

Ancak bu durum, ceza mahkemesinin her durumda hukuk mahkemesinin özel hukuka taalluk etmiş olsa bile, bütün tespitleriyle bağlı olacağı anlamında da genellenemez. Önemli olan ceza mahkemesinin, hukuk mahkemesi kararının değerlendirilmesi, her yönüyle incelenmesidir. Yargıtay'ın da bu yönde uygulaması mevcuttur. "Basın yoluyla hakaret suçundan açılan ceza davasında, daha önce hukuk mahkemesinde açılan tazminat davasında alınan kesinleşmiş kararın, kesin kanıt değil, değerlendirilebilir kanıt olduğu ve ceza hakimince doğrudan araştırma yapılması ... gerekirken..." (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E.1996\8295, K.1996\9884, T.23.12.1996.)

Ceza Mahkemesinin Nispi Muhakeme Yapması

Mahkeme, yüklenen fiilin ispatının, ceza yargısı dışında olan diğer bir mahkemenin görev alanına giren ve davanın sonuçlanması için hukuki ehemiyet taşıyan meselenin kendisinin halletmesi yoluna gittiğinde, bu işi serbest takdir prensibine göre, kendi delil sistemi ve yargılama usulü çerçevesinde yapar (Akkaş, 2016). Ancak meselenin özel hukuka taalluk etmesi, ceza mahkemesinin HMK ile bağlı olmasını gerektirmeyecektir.

Yargıtay, bedelsiz senedi kullanma suçunda HMK'nın senetle ispat kurallarına göre yargılamanın sonuçlandırılacağına hükmetmiştir. Yargıtay 1989 tarihli İBK ve Ceza Genel Kurulu'nun bazı kararları (Yargıtay CGK, E.2012\1086, K.2013\40, T.05.02.2013 ve E.2017\31, K.2020\353, T.09.07.2020) gereği HMK'nın ispat hükümleri uygulanacağı için söz konusu kararlarla CMK'nın 218'inci maddesinin 1. fıkrası ve 217'inci maddesi arasında çelişki bulunmaktadır.

Her iki muhakeme usulü arasında önemli farklar bulunmaktadır. Hukuk muhakemesinde kanuni delil sistemi geçerliken, ceza muhakemesinde takdiri delil sistemi geçerlidir. Takdiri delil sisteminde hukuka uygun yolla elde edilmiş bütün delillerle olaya ilişkin bütün hususların ispatlanabilmesi ve her şeyin delil olarak kabul edilmesidir (Gökler, 2010). Takdiri delil sisteminin bu özelliği delillerin değerlendirilmesinde de bu serbestliği beraberinde getirmektedir. Zira, CMK'nın 217'inci maddesinin 2. fıkrasına göre, yüklenen fiil, hukuka uygun yolla elde edilmiş her türlü delille ispatlanabilir (Gedik, 2019). Oysa ki, senedin bedelsiz olup olmadığını araştıran hukuk mahkemesinde bu iddia yalnız senetle ispat edilebilecektir.

15 Yargıtay 15. Ceza Dairesi, E.2019\15537, K.2020\3970, T.01.06.2020

16 Yargıtay 11.Hukuk Dairesi, E.2020\2439, K.2020\4105, T.14.10.2020

Uygulamada çelişkili kararların doğmasının karşısının alınması amacıyla, ceza mahkemesinin nispi yargılama yoluna giderken bedelsiz senedi kullanma suçundan dolayı ceza davalarında senetle ispat kuralına göre hareket edilmesi gerektiği yönünde doktrinde hakim görüş bulunmaktadır (Aras, 2016).

Kanaatimizce, hukuk ve ceza yargısının farklı delil sistemleri ile farklı muhakeme usulleri bulunduğu farklı hukuki sonuçların elde edilmesi mümkündür. Hukuk yargısında alacak, menfi tespit veya iptal davası kanuni delil sistemine, ceza yargısında ise bedelsiz senedi kullanma suçundan dolayı açılan ceza davasında takdiri delil sistemine göre çözülmesi farklı sonuçların ortaya çıkmasından dolayı içtihat birliği prensibine, adalet ve hakkaniyete aykırı düşecektir. Çözüm olarak, ceza mahkemesinin nispi yargılama yolunu tercih ederken HMK'nın kabul etmiş olduğu delil sistemini ve yargılama usullerini uygulaması gerektiği nanaatindediriz.

Hukuk yargısında senedin bedelsizliğine ilişkin bir hukuk davası görülmekteyse, ceza mahkemesinin bir ara kararı vererek söz konusu davanın sonuçlanmasını beklemesi gerekmektedir. Zira, hukuk mahkemeleri özel hukuka taalluk eden ve kambyo senetleriyle ilgili olan bu konularda uzmanlaşmış ve tecrübe kazanmıştır.

Azerbaycan Örneği

Mevzuat ve Doktrin

Azerbaycan hukukunda medeni yargılama hem resen araştırma, hem de taraflarca getirilme ilkelerinden ibaret karma bir sistem oluşturmaktadır. Mülki Prosessual Mecellesi'nin (MPM) "Sübutetme vazifesi" kenar başlıklı 77.1'inci maddesine göre, herbir taraf talep ve itirazlarının esasi gibi dayandığı hususları ispat etmelidir (Mövsümov, 2011). Maddenin hükmü uyarınca, davaya ilişkin talep ve deliller tarafların iradesiyle mahkeme önüne gelmektedir. Buna karşın, madde hükmünün devamı uyarınca, tarafların getirdiği deliller davanın sonuçlandırılması için yeterli olmadıkta hakim kendi teşebbüsü ile delillerin toplanmasına ve talep edilmesine yardımcı olur. Bu durumda, resen araştırma yapan mahkemenin kararı objektif hakikat üzerinde kurulmuş olur. Madde ispat yükünün paylaşılmasının genel kuralını, ispatetme sürecinde mahkemenin konumunu belirtir ve medeni yargılamanın çekişme prensibini tespit eder. Medeni yargılamada tarafları faal davranışa iten temel neden, onların menfaatlerine uygun kararın kabul edilmesi yönündeki istekleridir. Herbir taraf bilmelidir ki, ispatetmede hareketsizlik onun için uğursuz kararın kabul edilmesine neden olabilir. İspat yükünün taraflar arasında paylaşılması medeni yargılamanın çekişme ve tarafların eşitliği prensibinden kaynaklanır (Hüseynov ve ark., 2015).

Cinayet Prosessual Mecellesi'nin (CPM) 142.2'inci maddesinde hukuk davasına ilişkin kararın ceza davasında olayın maddi vakıaları bağlamında kesin delil teşkil edeceği öngörülmüştür. Maddenin hükmü uyarınca, hukuk mahkemesinin şekli anlamda kesinleşmiş kararı ceza mahkemesini yalnız hadisenin yahut hareketin olup-olmaması hissesinde bağlayıcı olduğu halde, sanığın kusurunun değerlendirilmesi hususunda bağlayıcı değildir. Mahkeme kararının bağlayıcılığı, Azerbaycan doktrininde şekli anlamda kesinleşmiş kararın doğruluğu karinesinin mantıki sonucu olarak görülmektedir. Doğruluk karinesi, tespit edilmiş hususların hakikate uygun olduğunun hesap edilmesidir (Mövsümov ve ark., 2016).

Azerbaycan Cinayet Prosessual Mecellesi'nin (CPM) 180.1'inci maddesinde hukuk davasına ilişkin kararın ceza davasında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği öngörülmüştür. Maddeye göre, hukuk davasına ilişkin mahkeme kararı kesinleşince, aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı şahsi hak iddiası ceza davasında dinlenilmez. Hukuk davasına ilişkin söz konusu karar mahkumiyet kararı olabileceği gibi, davanın kabul edilmesi, davadan feragat edilmesi veya sulh nedeniyle davanın sona erdirilmesine ilişkin de olabilir (Mövsümov ve ark., 2016).

Cinayet Prosessual Mecellesi'nin (CPM) 184'üncü maddesinde ise hukuk davasına ilişkin kararın ceza davasında şahsi hak talebi bağlamında maddi anlamda kesin hüküm teşkil edeceği öngörülmüştür. Maddenin hükmü uyarınca, hukuk davasına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş kararın bulunması durumunda aynı tarafların, aynı konuda ve aynı sebepten dolayı ceza davasında şahsi hak talebine ilişkin dilekçeleri kabul edilemez.

CMUK'da düzenlenen, lakin CMK ile kaldırılan şahsi hak (tazminat) talebi sistemi Azerbaycan mevzuatında halen uygulanmaktadır. Nitekim, CMUK döneminde suçtan zarar görenler CMUK'un 344'üncü ve 365'inci maddeleri gereğince, maddi ve manevi zararının giderilmesi talebiyle ceza mahkemesinde şahsi hak davası açabileceği gibi, ceza mahkemesinde görülmekte olan ceza (kamu) davasına katılarak tazminat alabiliyorlardı. Eski TCK'nın 37'inci¹⁷ ve 38'inci¹⁸ maddeleri gereğince, suçtan zarar görenler, uğramış oldukları her türlü zararlarının hüküm altına alınmasını ceza mahkemesinden talep edebiliyorlardı. Böyle bir halde, tazminat talebi, ceza davası içinde görülmekle niteliğini değiştirmiyor, esası bakımından ait olduğu özel hukuk dalına bağlı idi. Yani, tazminat talebi, borçlar hukuku esasları gözönünde tutularak karara bağlanırdı (Akcan, 1988).

Azerbaycan Cinayet Prosessual Mecellesi'nin (CPM) 181.1'inci maddesine göre, suçtan zarar gören kişiler, yalnız kanunda suç olarak nitelendirilen eylem sonucu gördükleri zarardan dolayı ceza davasına katılarak şahsi hak talebinde bulunabilirler. Şahsi hak talebinin miktarının zararın miktarından fazla olmaması gerekir (Mövsümov ve ark., 2016).

Mahkeme İçtihatları

Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin 8 Ocak 2020 tarihli Plenum Kararında Azerbaycan Respublikası Cinayet Prosessual Mecellesi'nin 142'inci maddesinin 2. fıkrasının tefsiri yapılmıştır:

Gence Apelyasiya (İstinaf) Mahkemesi Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunarak Azerbaycan Respublikası Cinayet Prosessual Mecellesi'nin (CPM) 142'inci maddesinin tefsir edilmesini talep etmiştir. Gence Apelyasiya Mahkemesinde açılmış davada bekletici sorun olarak

17 Ceza ile mahkumiyet suçtan mutazarrir ve mağdur olanların mallarının istirdadını ve duçar oldukları zararların tazminini dava edebilmelerine halel getirmez.

18 Emlalin istirdadından ve uğranılan zararların tazmininden başka bir şahsın veya bir ailenin şeref ve haysiyetini ihlal eden her nevi cürüm ve kabahatlerde bir güne maddi zarar vukua gelmesi bile mahkeme mağdurun talebine mebni manevi zarar mukabili olarak muayyen tazminat itasında hüküm edilebilir.

yapılan mesele hukuk muhakemesinde şekli anlamda kesinleşmiş kararlar tespit edilmiş vergi miktarının ceza soruşturması sonucu tespit edilmiş vergi miktarı arasındaki önemli farkla bağlı bulunmaktadır. Şöyle ki, bu fark, isnat edilen suçun vasıflandırılması ve sanığın cezai sorumluluğunu doğrudan etkileyen unsurdur.

CPM'in 142'inci maddesinin 2. fıkrasına göre, hukuk, idari ve ticaret davalarına ilişkin şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararı ceza davasında mahkemeyi yalnız hadisenin veya hareketin olup-olmaması hissesinde mecburidir ve sanığın kusurlu olup-olmaması sonucunu önceden halletmez.

Kanaatimizce, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından re'sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Nitekim, Azerbaycan Ali Mahkemesinin 2 Aralık 1994 tarihli Plenum Kararı'nın¹⁹ 5. fıkrasına göre, zanlı ve sanığın avukatı olmadan vermiş olduğu ifadenin delil olarak kabul edilip-edilmemesi ve delil olarak değeri ceza mahkemesinde ayrıca görüşülmelidir. Ali Mahkemenin 30 mart 2006 tarihli Plenum Kararına göre ise Azerbaycan Respublikası Cinayet Prosesual Mecellesi'nin 142'inci, Mülki Prosesual Mecellesi'nin 82'inci maddelerinde öngörülen bağlayıcılık (preyudisiya) halleri istisna olmakla mahkemeler için hiçbir delil önceden belirlenmiş değeri haiz değildir ve mahkemeler olaya ilişkin maddi vakıaları kovuşturma evresinde incelediği ve değerlendirdiği deliller esasında tespit etmeli, kararlarının kanuniliği sağlanmalıdır. İleri sürülen deliller davanın çözüme kavuşturulması için önemliyse mahkeme bu delillerle bağlı kanaatini kendi kararında belirtilmiş olmalıdır²⁰.

Mukayeseli Hukuk Bağlamında

Türk Ceza Usul hukuku da bu prensipi kabul etmiştir. Eski CMUK'un 254'üncü maddesine göre, "Mahkeme irat ve ikame edilen delilleri duruşmadan ve tahkikattan edineceği kanaate göre takdir eder." şeklindeki kural ceza hakiminin maddi gerçeği arayacağı, duruşmadan ve soruşturmadan edineceği kanaate göre hükmünü vereceğini göstermektedir. Yeni CMK'nın 217'inci maddesi gereğince de "Ceza mahkemesi ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurda tartışılmış delillerle hüküm kurabilir. Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilecektir." Bu kanunlarda ceza mahkemesinin delil serbestisi ve kendi takdiri ile kararını vereceğini, yüklenen suçun her türlü delillerle ispatlanabileceği düzenlenmiştir.

Nitekim, Yargıtay'ın bir zamanlar vermiş olduğu bazı kararları ceza mahkemesinin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar değerlendirebileceği yönündedir (Kuru ve ark., 2009; Kuru, 2001). Ceza Genel Kurulu eski bir kararında hukuk mahkemesinin yaş düzeltmesine ilişkin olarak verdiği kararın, ceza mahkemesi için kesin delil nedeniyle bağlı olmayacağını, suç tarihindeki gerçek yaşın kesin olarak belirlenmesinden sonra, suç vasfının tayinini ve buna göre ceza uygulamasının yapılmasını kabul etmiştir.

Azerbaycan Respublikası Cinayet Prosesual Mecellesi'nin 2.4'üncü maddesine göre, cinayet prosesual faaliyet dahilinde hakimlerin bağımsızlığına ve adalet muhakemesinde çekişme prensibine aykırı olan, delillere önceden belirli bağlayıcılık öngören hükümler tatbik edilemez. Mecelle'nin söz konusu maddesinde mahkeme icraatına dair hükümlere belirli sınırlamalar getirilerek ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerinin mühüm bir teminatı öngörülmüştür. Maddenin talebi uyarınca, ceza muhakemesi icraatında insan ve vatandaş hak ve hürriyetlerini ortadan kaldıran veya sınırlayan, yada adalet muhakemesinin yerine getirilmesi zamanı mahkemenin bağımsızlığı ve tarafların çekişmesi prensibine uygun olmayan, bunun yanısıra tespit edilmiş hususlara önceden delil olarak değer ve bağlayıcılık taniyan hükümler ceza muhakemesi icraatında tatbik olunamaz.

Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi'nin 1.4'üncü maddesine göre, ceza muhakeme icraatına dair meselelerin düzenlenmesinde Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi'nin diğer kanunlardan üstünlüğü ifade edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu meselelerin düzenlenmesinde çeşitli kanunlarla Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi arasında çatışma halinde Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi'ne üstünlük verilmelidir (Mövsümov ve ark., 2016).

Azerbaycan hukuk mevzuatında usule ilişkin hükümlerin yalnız usul kanunlarında bulunmasına karşın, Türk hukuk mevzuatında TMK (m.6), TBK (m.74) ve NHK (m.36) gibi maddi kanunlarda da usul hükümleri bulunmaktadır. Diğer taraftan, birbirine çelişkili olan hükümlerden hangisinin tercih edilmesi sorunu öne çıkmaktadır. Azerbaycan hukuk mevzuatında CPM'in 1.4'üncü maddesine göre, ceza muhakeme icraatına dair meselelerin düzenlenmesinde Azerbaycan Respublikası Cinayet Prosesual Mecellesi'nin diğer kanunlardan üstünlüğü ifade edilmiştir. CPM ile aynı konuyu düzenleyen diğer kanunlar arasında çatışma halinde CPM'e üstünlük verilmelidir. Bu ise Türk CMK'nın 217'inci maddesi ile yukarıda zikredilen maddeler arasındaki çatışma halinde uygulanması gereken bir ilke olup, Türk doktrini ve Yargıtay uygulamaları tarafından dikkate alınması gerekmektedir. Zira CMK 217'ye göre ceza mahkemesi yalnız duruşmaya getirilmiş ve huzurda tartışılmış delillerle hüküm kurabilir.

Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi'nin 25.3'üncü maddesine göre, hakimler ceza davalarını mahkeme duruşmasında tarafların takdim ettikleri delillerin araştırılmasına dayanan dahili inamı ve hukuk düşüncesi ile çözerler. Hakimlerin bağımsızlığının mühüm teminatlarından birisi soruşturma aşamasında geline sonuçların mahkeme için bağlayıcı olmaması, bunun yanısıra ceza mahkemesine takdim edilmiş hiçbir delilin önceden tayin edilmiş değerinin bulunmaması ceza muhakemesi mevzuatında ifade edilmiş olmasıdır. Ceza hakimleri yalnız ceza muhakemesi hükümleri çerçevesinde araştırarak değerlendirdikleri delilleri kendi hükümlerine esas tutabilirler. Duruşma sırasında araştırılmamış deliller ya dosyadan çıkarılmalı yada onların araştırılması için soruşturma süreci yenilenmelidir.

19 <http://supremecourt.gov.az/post/view/133>

20 <http://supremecourt.gov.az/post/view/164>

Hakimler ceza muhakemesi icraatında yalnız kanunları rehber tutarak kovuşturma sonucu oluşmuş dahili inamı ve hukuk düşüncesi esasında karar kabul ederler. Dahili inam denildiğinde, kovuşturma sonucunda olaya ilişkin maddi vakıaları ve mahkeme tarafından değerlendirilmeli olan meselelerle bağlı hakimın geldiği kanaat ifade edilir. Hukuk düşüncesi ise hukukun kavramlarını, prensiplerini, davayla ilgili meselelere ilişkin görüşler ifade edilir. Hukuk düşüncesi hakimın hukuk bilgisine ilişkin olmasına karşın, dahili inam onun davaya ilişkin kişisel kanaatini ifade eder. İster dahili inam, isterse de hukuk düşüncesi bireysel olduğundan yalnız objektif ve araştırılmış delillere dayanmaları gerekmektedir (Mövsümov ve ark., 2016).

Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin 8 Ocak 2020 tarihli Plenum Kararı'na göre, Azerbaycan Cinayet Prosesual Mecellesi'nin 142'inci maddesinde preyudisiyanın (bağlayıcılığın) sübjektif sınırları, yani mahkeme kararının bağlayıcılığının uygulandığı kişilerin listesi açık ve kesin olarak belirlenmemiştir. Preyudisiyanın sübjektif sınırları dahilinde bulunan kişiler usul kurallarının tanıdığı bütün haklardan faydalanmalı, kanıtlanması gereken hususların toplanmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunmak imkanına sahip olmalıdırlar. Bu nedenle, haksız fiilden dolayı açılan hukuk davasına ilişkin kararın bağlayıcılığının (preyudisiallığının), söz konusu davada haksız fiilin faili statüsünde bulunmayan kişilere, bağlantılı ceza davasında uygulanması onlara tanınan teminatlardan; ceza davasında savunma (bkz.: Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası m.127.VIII) ve masumiyet karinesi ((bkz.: Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası m.63) haklarından yoksun bırakmakla onların Azerbaycan Anayasasının 60'inci maddesinde tespit edilmiş hak ve özgürlüklerinin mahkemece mudafaası hakkının ihlal edilmesiyle sonuçlanabilir.

Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin söz konusu Kararı'na göre, ceza muhakemeleri mevzuatıyla delillerin elde edilmesine, incelenmesine ve değerlendirilmesine ilişkin hükümler objektif hakikatin tespit edilmesinin yanısıra, hem de insan haklarına ilişkin önemli usuli teminatları oluşturur. Söz konusu teminatlar sistemine ise Anayasadan kaynaklanan ceza muhakemesi usulünün önemli ilkelerinden sayılan masumiyet karinesi, ispatetme külfetinin davacı tarafa yüklenmesi, savunma hakkı vs. aittir. Bu ilkelerin göz önünde bulundurulması ceza muhakemesinin kanuniliğinin sağlanmasının gereğidir.

Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de uygulaması önemlidir. Mahkeme içtihatlarına göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ceza davalarına ve olayın maddi vakıalarına ilişkin karinelerin kabul edilmesine karşı değildir. Fakat sanığın savunma hakkının sağlanması amacıyla Mahkeme üye devletlerden kanuni karinelerin makul ölçülerde uygulanmasını talep etmektedir (bkz.: *Salabiaku Fransaya karşı* davasına ilişkin 7 Ekim 1988 tarihli Karar ve *Radio France ve diğerleri Fransaya karşı* davasına ilişkin 30 Mart 2004 tarihli Karar).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir çok kararlarında belirtmiştir ki, masumiyet karinesine ve tanıkların dinlenmesini sağlayan Sözleşmenin 6'inci maddesinin 2. fıkrası ve 3. fıkrasının d) bendi, söz konusu maddenin 1. fıkrası ile öngörülmüş adil yargılanma hakkının unsurlarını oluşturmakla, yargılamanın adalete uygunluğunun araştırılması zamanı dikkate alınmalıdır (Gafgen Almanya karşı davaya ilişkin 1 Haziran 2010 tarihli Karar ve Al-Khawaja ve Tahery Birleşik Krallığa karşı davasına ilişkin 15 Aralık 2011 tarihli Karar).

Kanaatimizce, preyudisiya kurumu, hem önceki davayı sonuçlandıran ve şekli anlamda kesinleşmiş mahkeme kararında tespit edilmiş, hem de önceki davanın konusuna ilişkin hususların bir daha kanıtlanması zaruretinden kurtulmasını öngörmektedir. Şekli anlamda kesinleşmiş kararın preyudisiallığı, kararın ilgili olduğu kişilerin listesiyle sınırlı bulunmaktadır. Mahkemenin kesinleşmiş kararının ceza davalarında maddi anlamda kesin hüküm ve kesin delil teşkil etmesi kuralı sonraki davada sanığa o halde uygulanması gerekir ki, onun cezai sorumluluğu adil yargılanma hakkından kaynaklanan teminatları sağlanmakla bağlantılı ceza davasında şekli anlamda kesinleşmiş kararla tespit edilmiş olsun.

Sonuç ve Öneriler

Hukuk ve ceza davaları taraf ve konu (amaç) yönünden birbirinden farklı olduğundan, bir uyuşmazlık hakkında hukuk mahkemesinin vermiş olduğu karar ceza mahkemesinde maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Diğer taraftan, sınırlı bir biçimde delil araştırması yapan hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kararın geniş delil araştırma ve takdir etme yetkisi bulunan ceza mahkemesi nezdinde kesin delil teşkil etmesini doğru olmaz. Fakat hukuk mahkemesinin şekli gerçeklikle sınırlı olarak inceleme yapması, vermiş olduğu kararların maddi gerçeği ifade etmediği anlamına da gelmemektedir. Bu yüzden hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesini bağlayacağı kanunda öngörülebilir. Kanunla açık ve net olarak düzenlenen dar ve istisnai durumlar dışında, hukuk mahkemesinin kararının ceza mahkemesinde sadece hukuki mantık taşıyacağı, ceza hakiminin her türlü iddiayı ele alabileceği ve istediği ölçüde araştırma yapabileceği kanaatindeyiz. Kanaatimizce, ceza mahkemesi hukuk mahkemesinin vermiş olduğu kararı isabetli olarak değerlendirdiği takdirde bu kararı kendi hükmüne esas tutabilir. Burada ceza hâkimi hukuk hâkiminin toplamış olduğu delilleri yeniden toplamakla mükellef değildir. Burada kesin hüküm niteliği kazanmış olan hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde uyuşmazlığın ispatı hakkında delil olarak değerlendirilmesinde bir engel yoktur. Burada kesin delil veya kesin hüküm olmaktan ziyade hâkime kanaat verecek nitelikte bir takdiri delil durumu söz konusudur.

Fakat kanunun açık ve net hükmünün bulunması durumunda bile hukuk mahkemesinin kararının doğruluğunun ceza mahkemesinde aksi ispatlanabilir adi karine olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Hukuk mahkemesi kararının takdire şayan olarak görülmesi halinde, onun ceza mahkemesi tarafından delil olarak değerlendirilmesinde, ceza davasının niteliğine göre faydalanmasında ve hükmüne esas tutulmasında engel bulunmamaktadır. Kararın gerçeği yansıtmadığı düşünüldüğünde ise ceza hakimi tarafından yeniden araştırma yapılabilirdir. Ceza yargısı dışında kendi usul kanunları çerçevesinde tespit edilmiş hususlar ceza muhakemesinde yalnız hukuki mantık taşımalı veya nispi karine teşkil etmelidir. Kanaatimizce, yüklenen fiilin ispatı veya suçun nitelendirilmesi bir hususun tespit edilmesine bağlı ise bu hususun ceza mahkemesi tarafından re'sen araştırılması ve yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir. Yani, sanığın cezai sorumluluğunda bir değişiklik meydana gelmesi muhtemel hallerde ceza hakiminin hukuk mahkemesince daha önce tespit edilmiş hususları tekrar araştırması ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Türk ve Azerbaycan hukuk mevzuatında, doktrin ve mahkeme içtihadlarında olayın maddi vakıalarına ilişkin karinelerin kabul edilmesine karşın, sanığın savunma hakkının sağlanması amacıyla kanuni karinelerin makul ölçülerde uygulanmasından yanayız.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Akcan, R., (1988). *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akkaş, A., (2016). *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akkaş, A., (2014). *Ceza Muhakemesi Bağlamında Yargı Mercileri Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aktan, Yaver H., (1989). Medeni Hukuk-Ceza Hukuku (Hakimleri) İlişkisi. *Adalet Dergisi*, C. LXXX, S. 2, Mart-Nisan 22-37.
- Alangoya, Y., (1979). *Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*. İstanbul: Fakülteler matbaası.
- Aras, B., (2013). *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aras, B., (2016). Sahtecilik İddiası Bakımından Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 29(1), 388-389.
- Arslan, R., (1977). *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Arslan, R., Yılmaz, E., Ayvaz, T., & Hanağası, E., (2019). *Medeni Usul Hukuku*. 5. Baskı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Artaç, M., (2020). *Malvarlığına Karşı Suçlar*. 4. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Bakıcı, S., (1993). Ceza Davasında Zamaşımını Durduran Nedenler. *Ankara Barolar Dergisi*, 4, 552-563.
- Baykal, A., (1973). Ceza Davası Sırasında Yaş Kayıtlarının Düzeltilmesi. *Adalet Dergisi*, C.64, S.5-6, 415-427.
- Belgin Güneş, D., (2019). *Ceza Mahkemesi Tarafından Ceza Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Kararın Hukuk Mahkemesi Kararlarına Tesiri*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbaası, 77(1), 183-216. [\[Crossref\]](#)
- Centel, N., & Zafer, H., (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Çağlayan, M., (1981). *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu C.III*, Ankara: Olgaç Matbaası.
- Deliduman, S. (2012). Son Değişiklikler Çerçevesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Borçlar Kanunu İlişkisi. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 1-26.
- Doğanay, İ., (1975). Hukuk Hakimliği Ceza Mahkemesinin Hangi Nevi Kararı ile Bağlıdır? *Yargıtay Dergisi* 2, 21-31.
- Erçin, F., (1995). *Ceza Mahkemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesine Etkisi*, (BK 53. Madde). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdönmez, G., (2016). Adi ve Resmi Senette Sahtelik İddiasının Hukuk Davalarına ve İcra Takiplerine Etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 28(123), 147-208.
- Gedik, D., (2019). Ceza Muhakemesinde Hakim Delilleri Değerlendirme Serbestliği (SMK m.217). *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 913-963.
- Gökler, A. Metin., (2010). *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralı ile Bu Kuralın İstisnaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı.
- Hüseynov, Ə., Kərimli, B., & Manafov, F., (2015). *Azərbaycan Respublikasının Mülki-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*. Bakı: Digesta nəşriyyatı.
- İyilikli, Ahmet, C., (2020). *Hukuk Yargılamaında Kesin Hüküm*. 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Kantar, B., (1957). *Ceza Muhakemeleri Usulü*. 4. Baskı, Ankara: Güney Matbaacılık.
- Kapancı, Kadir B., (2016) Ceza Muhakemesi Kararlarının Hukuk Mahkemesi Kararlarına Etkisi (TBK m.74). *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 511-552.
- Karslı, A., (2012). *Medeni Muhakeme Hukuku*. 3. Baskı, İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, A., (1973). Haksız Fiillerde Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XXIX(3-4), 185-225.
- Kılıçoğlu, A., (2009). *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*. 11. Baskı, Ankara: Turhan kitabevi.
- Kılıçoğlu, A., (2012). *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler*. Genişletilmiş 16. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kunter, N., (1986). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kunter, N., Yenisey, F., & Nuhoğlu, A., (2009). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. 19. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kunter, N., Yenisey, F., & Nuhoğlu, A. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. 14. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Kuru, B., (1984). *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. C.IV. Ankara: Alfa Yayınları.
- Kuru, B., Arslan, R., & Yılmaz, E., (1986). *Medeni Usul Hukuku*. Ders Kitabı. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Kuru, B., (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. C.V, 6. Baskı, İstanbul: Yetkin Yayınevi.
- Kuru, B., Arslan, R., & Yılmaz, E., (2009). *Medeni Usul Hukuku*. Değiştirilmiş 20. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Kuru, B., Arslan, R., & Yılmaz, R., (2012). *Medeni Usul Hukuku*. 23. Baskı, Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Güngör, D., & Okyucu, E. (2009). Ceza Muhakemesinde Bekletici Sorun Kararının Dava Zamaşımının Durmasına Etkisi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83, 68-72.
- Mövsümov, M., (2011). *Mülki Prosesual Hüquq*. Bakı: Qanun nəşriyyatı.
- Mövsümov, C., Kərimov, B., & Hüseynov, Ə. (2016). *Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin Kommentariyası*. Bakı: Digesta nəşriyyatı.
- Özbek, V. Ö., (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Pekcanitez, H., Atalay, O., & Özekeş, M. (2010). *Medeni Usul Hukuku*. 10. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Pekcanitez, H., Atalay, O., & Özekeş, M. (2019). *Medeni Usul Hukuku*. 13. Baskı, İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Polat, T., (2021). Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesinde Kesin Hüküm Oluşturduğu Durumlar. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 393-404.
- Postacioğlu, İ., (1975). *Medeni Usul Hukuku Dersleri*. 6. Baskı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Saldırım, M., (2005). *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevleri*. Ankara: Turhan Kitabevi.

- Soyubelli, F., (2011). *Hukuk ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
- Tan, H., (1951). Medeni Hukuk Münasebetlerine Müteallik Meselelerde Ceza Mahkemesinin Yetkisi. *Adalet Dergisi*, 5, Yıl 42, Ankara: Yeni Cezaevi Matbaası .
- Taner, M. T., (1955). *Ceza Muhakemeleri Usulü*. 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Taş, B., (2021). Bedelsiz Senedi Kullanma Suçu Özelinde Hukuk Mahkemesi Kararlarının Ceza Mahkemesi Kararlarına Etkisi. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 6(2), 277-310. **[Crossref]**
- Toroslu, N., (2005). *Ceza Hukuku*. Genel Hükümler. 7. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.
- Toroslu, N., & Feyzioğlu, M. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Tosun, Ö., (1981). *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*. C.1, 3. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ünver, Y., & Hakeri, H., (2010). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Üstündağ, S., (2000). *Medeni Yargılama Hukuku*. C.I-II, 6. Baskı. İstanbul: Nesil Matbaacılık.